

Remissvar från Tuorpon sameby

Ärende

Remiss av Statskontorets rapport *En översyn av förvaltningen av världsarvet Laponia* (2025:10)

Inledning

Tuorpon sameby lämnar härmed sitt remissvar på Statskontorets rapport. Samebyn är en av de bärande rättighets- och kunskapsbärarna inom världsarvet Laponia.

Tuorpon sameby vill särskilt understryka att världsarvet Laponia vilar på tre ben: natur, kultur och levande renskötsel. Av dessa tre är minst två – kulturarvet och det levande landskapet – direkt och oupplösligt knutna till rennäringen. Utan renskötseln som pågående markanvändning och kulturbärare hade Laponia inte uppfyllt kriterierna för att bli världsarv.

Övergripande ställningstagande

Tuorpon sameby delar Statskontorets övergripande bedömning att förvaltningsmodellen med Laponiatjuottjudus i grunden är ändamålsenlig och unik. Den samiska delaktigheten och den lokala förankringen är inte ett komplement utan en förutsättning för att världsarvets värden ska kunna bevaras långsiktigt och med legitimitet.

Samtidigt konstaterar samebyn att rapporten i flera delar utgår från ett statligt förvaltnings- och naturvårdsperspektiv som riskerar att nedvärdera rennäringens roll som både rättighetsburen markanvändning och aktiv förvaltare av landskapet. Detta behöver tydliggöras och korrigeras i det fortsatta arbetet.

Rennäringen som grund för världsarvet Laponia

Renskötseln är inte en verksamhet som bedrivs *inom* världsarvet – den är en av grundförutsättningarna *för* världsarvet. Det samiska kulturlandskapet i Laponia är format genom årtusenden av renskötsel, flyttleder, betesmarker, vistelseplatser och traditionell kunskap.

Tuorpon sameby vill betona att två av tre bärande ben för världsarvet – kulturarvet och det levande landskapet – har rennäringen som sin grund. Naturvärdena i Laponia kan inte förstås eller förvaltas isolerat från den samiska markanvändningen. En förvaltning som inte fullt ut erkänner rennäringens centrala roll riskerar att motverka världsarvets syfte.

Renskötselrätten och urfolksrätten

Renskötselrätten är en särskild rättighet som vilar på urminnes hävd och är skyddad i svensk lag. Den är dessutom en del av det internationella skyddet för urfolkens rätt till mark, naturresurser och kulturutövning.

Tuorpon sameby anser att Statskontorets rapport i för liten utsträckning analyserar förvaltningen av Laponia utifrån ett rättighetsperspektiv. Samisk delaktighet beskrivs främst som ett medel för legitimitet och effektivitet, snarare än som en rättighet i sig. Detta riskerar att förskjuta förvaltningen från medförvaltning till samråd på statens villkor.

Förvaltningen av Laponia måste utgå från principen om fritt, förhandsgivet och informerat samtycke (FPIC) i frågor som påverkar renskötseln och samebyarnas markanvändning.

Synpunkter på identifierade brister och förslag

1. Naturvård och renskötsel

Tuorpon sameby delar inte bilden att brister i naturvårdsarbetet kan analyseras frikopplat från renskötseln. Rennäringen bidrar aktivt till att upprätthålla öppna landskap, biologisk mångfald och ekologiska samband. Naturvårdande åtgärder måste utvecklas i samverkan med samebyarna och med respekt för traditionell ekologisk kunskap.

2. Terrängkörning kopplad till renskötsel

Den terrängkörning som sker inom ramen för renskötseln är en nödvändig del av näringens utövande och därmed en del av världsarvets grund. Eventuella åtgärder för att minska påverkan måste utformas i dialog med samebyarna och får inte leda till inskränkningar i renskötselrätten.

3. Statens roll och styrning

Tuorpon sameby instämmer i att statens roller behöver tydliggöras, men vill starkt betona att detta inte får ske på bekostnad av Laponiatjuottjudus självständighet eller samebyarnas faktiska inflytande. En ökad statlig styrning utan motsvarande förstärkning av det samiska inflytandet riskerar att underminera förvaltningsmodellens grund.

Klimatförändringarnas påverkan på världsarvet Laponia

Tuorpon sameby vill särskilt uppmärksamma att klimatförändringarnas påverkan på världsarvet Laponia måste beaktas som en central framtidsfråga i förvaltningen, även om detta inte behandlas tillräckligt i Statskontorets rapport. Klimatförändringarna innebär redan idag påtagliga konsekvenser för renskötseln och därmed för de kultur- och landskapsvärden som utgör grunden för världsarvet.

Förändrade snö- och isförhållanden, ökade frekvenser av isbildning i snötäcket, mer extrema väderhändelser samt förändrade växtsäsonger påverkar renarnas möjligheter till bete, flyttning och överlevnad. Detta leder i sin tur till ökade behov av anpassning inom renskötseln, såsom förändrade flyttmönster, ökat behov av tekniska hjälpmedel och större sårbarhet för störningar i landskapet.

Klimatförändringarna förstärker även effekterna av andra ingrepp och belastningar i landskapet. Fragmentering, exploatering och begränsningar i markanvändningen får större konsekvenser när renskötseln samtidigt tvingas hantera ett snabbt förändrat klimat. Detta innebär att renskötselrätten och samebyarnas handlingsutrymme blir ännu viktigare att värna i förvaltningen av Laponia.

Tuorpon sameby anser att en långsiktig och hållbar förvaltning av världsarvet Laponia förutsätter att klimatförändringarna integreras i förvaltnings- och skötselplaner, uppföljningssystem och statlig styrning. Samebyarnas traditionella kunskap, i kombination med vetenskaplig forskning, är avgörande för att förstå och hantera klimatförändringarnas effekter på landskapet.

Att inte tydligt inkludera klimatförändringarnas påverkan i förvaltningen riskerar att underminera både världsarvets natur- och kulturvärden samt rennäringens möjligheter att fortleva som levande näring och kulturbärare i Laponia.

Konkreta krav kopplade till klimatförändringar

Mot bakgrund av klimatförändringarnas ökande påverkan på renskötseln och världsarvet Laponia anser Tuorpon sameby att regeringen och berörda myndigheter måste gå från övergripande ambitioner till konkreta, rättighetsbaserade och bindande åtgärder. Klimatförändringarna förstärker befintliga sårbarheter i landskapet och gör renskötselns handlingsutrymme avgörande för världsarvets framtid.

Mot denna bakgrund ställer Tuorpon sameby följande krav:

- 1. Klimatförändringar ska vara ett styrande perspektiv i förvaltningen av Laponia**
Regeringen ska säkerställa att klimatförändringarnas effekter på renskötsel, natur- och kulturvärden utgör ett eget, bindande perspektiv i förvaltnings- och skötselplaner för världsarvet Laponia.
- 2. Kumulativa effekter ska analyseras med klimatförändringar som förstärkande faktor**
Alla beslut och åtgärder som rör Laponia ska föregås av analyser av kumulativa effekter där klimatförändringar integreras som en central komponent, särskilt i relation till renskötselns långsiktiga bärkraft.
- 3. Renskötselrätten ska erkännas som en förutsättning för klimatanpassning**
Staten ska tydligt erkänna att renskötselrätten är en grundläggande förutsättning för klimatanpassning i Laponia. Åtgärder som inskränker samebyarnas markanvändning minskar möjligheten att hantera klimatrelaterade förändringar och risker.
- 4. Samebyarnas fria, förhandsgivna och informerade samtycke (FPIC) ska tillämpas i klimatrelaterade beslut**
Alla beslut som påverkar renskötseln i ett klimatförändrat landskap ska föregås av verkligt inflytande och samtycke från berörda samebyar, i enlighet med Sveriges internationella åtaganden gentemot det samiska folket.
- 5. Ett särskilt uppdrag om klimatanpassning i Laponia ska ges till Laponiatjuottjudus i samverkan med samebyarna**
Regeringen ska ge Laponiatjuottjudus ett långsiktigt och finansierat uppdrag att,

tillsammans med samebyarna, ta fram och genomföra strategier för klimatanpassning i världsarvet Laponia.

6. Försiktighetsprincipen ska tillämpas strikt i ett klimatförändrat världsarv

Vid osäkerhet om klimatförändringarnas effekter ska beslut fattas till skydd för renskötseln och världsarvets långsiktiga värden, för att undvika irreversibla skador på det samiska kulturlandskapet.

Klimatkrav i relation till världsarvskonventionen och UNESCO

Tuorpon sameby vill tydliggöra att de ovan framförda klimatkraven även vilar på Sveriges internationella åtaganden enligt 1972 års världsarvskonvention och UNESCO:s riktlinjer för världsarvsförvaltning. Enligt världsarvskonventionen har Sverige som konventionsstat ett ansvar att säkerställa identifiering, skydd, bevarande, förmedling och överföring till kommande generationer av de kultur- och naturvärden som motiverat världsarvsutnämningen.

UNESCO har i sina operativa riktlinjer tydliggjort att klimatförändringar utgör ett av de största hoten mot världsarv globalt och att konventionsstater aktivt ska integrera klimatrelaterade risker i förvaltning, planering och uppföljning. För världsarv som Laponia, där levande urfolksbaserad markanvändning utgör en central del av det universella värdet, innebär detta ett särskilt ansvar att säkerställa urfolkens fortsatta möjligheter att utöva sin kultur och försörjning.

Tuorpon sameby understryker att renskötseln inte enbart är en lokal näring utan en del av det universella värde som Sverige åtagit sig att skydda gentemot det internationella samfundet. Klimatförändringar som försvårar eller omöjliggör renskötsel innebär därmed ett direkt hot mot världsarvets autenticitet, integritet och långsiktiga bevarande.

Mot denna bakgrund anser Tuorpon sameby att Sveriges genomförande av världsarvskonventionen i Laponia förutsätter att klimatkraven omsätts i konkret förvaltning, rättighetsbaserad styrning och tillräckliga resurser. Att underlåta att integrera klimatförändringarnas effekter i förvaltningen riskerar att strida mot konventionsstatens skyldigheter och att underminera världsarvets ställning i ett internationellt perspektiv.

Avslutande synpunkter

Tuorpon sameby anser att Statskontorets rapport utgör ett viktigt underlag men att den fortsatta beredningen måste tydligare utgå från rennäringen som rättighetsbärare och grund för världsarvet Laponia. Förvaltningen av Laponia kan inte reduceras till en fråga om effektiv administration – den är ytterst en fråga om urfolks rätt till land, kultur och framtid.

Tuorpon sameby förutsätter att regeringen i det fortsatta arbetet säkerställer att rennärlagen, renskötselrätten och Sveriges internationella åtaganden gentemot det samiska folket utgör en tydlig och styrande grund för all förvaltning av världsarvet Laponia.

För Tuorpon sameby

Jokkmokk 2026-01-23

Per-Jonas Parffa, Ordförande